

Mariusz Jędrzejko, Jan A. Malinowski

*Ludzie – ssaki naczelne z rodziny człowiekowatych,
płci żeńskiej i męskiej, dobiegający się w pary.
Samce często zmieniają samice, samice podobnie.
Ich natura oparta jest na ekspansji i agresji –
wobec innych przedstawicieli gatunku,
otaczającej ich natury oraz samych siebie.
Zadziwiają coraz to nowymi projektami i pomysłami,
z których znacząca część prowadzi do samozagłady.*

*

*Human beings – primates from the family of humanoids,
of female and male sex which couple.
Males often change females, females alike.
Their nature is based on expansion and aggression –
towards other representatives of the species,
towards nature surrounding them and towards themselves.
They amaze with constantly new projects and ideas,
of which significant share leads to self-destruction.*

Zderzenie cywilizacyjno-kulturowe z perspektywy pokoleń – wprowadzenie w problematykę

Homo in cultum vitae, hominem in culturam mortis

Współczesny świat cechują dynamiczne zmiany, co ma miejsce we wszystkich przejawach funkcjonowania człowieka. Obok wielkich procesów globalizacyjnych, których mechanizmy decyzyjne dawno przekroczyły struktury państw i obszary narodów, mamy do czynienia ze zjawiskami rozwijającymi się niezależnie od kultur, religii, systemów państwowych: nowe modele pracy, cyfryzacja i technologizacja, migracje ekonomiczne, nowe uzależnienia. Jest wielce prawdopodobne, że gdyby poddać się hibernacji na 25-30 lat, powrót

do rzeczywistości byłby ogromnym szokiem. Wyobraźmy sobie, że bierzemy udział w eksperymencie w roku 1985, a po przebudzeniu w 2013 roku widzimy: ulice pełne neonów i półki pełne produktów, w tym wielu o dziwnych kształtach i nazwach (iPod, laptop, MP-4, serwer, joystick...); setki nowych gazet i kolorowo ubranych ludzi, trzymających dziwne małe czarno-srebrne pudełka... do których mówią; zadziwiające lokale o nazwie „kafejka internetowa”. Obudzeni wchodzimy do wielkiego marketu, z ruchomymi schodami i wielkim napisem „strefa Wi-Fi”, a na taksówkach dostrzegamy podobny i kolejny „Akceptujemy Visa i Maestro”... Gdyby nasze przebudzenie nastąpiło w maju bieżącego roku, na warszawskim Nowym Świecie spotkalibyśmy marsz „Wolnych Konopi”, którego nie rozpędzałoby ZOMO, a 200 metrów dalej salon „Maserati”, a w księgarni na Krakowskim Przedmieściu regały pełne książek zza żelaznej kurtyny, która w międzyczasie rozplynęła się, tak jak i graniczne przejścia na Odrze, Nysie Łużyckiej czy Olzie. Tego samego dnia przypadkiem wchodząc do szkoły podstawowej w Dąbrowie Górniczej, Wyszkanie, Pile, Toruniu, Wrocławiu i Szczecinie, tej samej, którą skończyliśmy naście lat temu, dostrzeżemy nauczycielkę pracującą na dziwnej tablicy – niby tablica, niby telewizor... o której adepci 1c mówią „interaktywna”. Jaka?

Podobnych obrazów moglibyśmy przytoczyć Czytelnikowi wiele, ukazując ogrom zmian, jakie dokonały się w perspektywie życia tylko jednego pokolenia. Ale to tylko część z wielu obrazów współczesności, w której – pisząc za Erichem Frommem „rozdzielenie między czysto subiektywnie odczuwalnymi potrzebami a potrzebami ważnymi obiektywnie” [Fromm 2012, s. 15] jest coraz trudniejsze. Jak zauważa wielki psychoanalityk, te pierwsze są bowiem częściowo destrukcyjne dla rozwoju ludzkiego, drugie zaś zgadzają się z wymaganiami natury. Wydaje się, że współczesny człowiek ma wielki problem z ogarnięciem *rosnących możliwości* w zderzeniu z jego *własnymi możliwościami*. Skutkuje to z jednej strony zaburzeniami w relacjach społecznych i ekonomicznych, z drugiej zaś strony różnymi...izmami, wśród których pojawiają się zupełnie nowe: cyberholizm, pracoholizm, seksoholizm. Od tezy Fromma oraz niezwykle cennych uwag Roberta Mertona [zob. Merton 2002] o poszerzeniu się sfer anomii w życiu człowieka i społeczeństw, blisko do kluczowych pytań, stawianych przez Autorów artykułów w przedkładanej Czytelnikowi pracy „Młode pokolenie w zderzeniu cywilizacyjnym”, będącej wynikiem współpracy akademickich środowisk pedagogicznych Polski, Czech i Słowacji.

Zastanawiając się nad zasadnością istnienia „zderzenia cywilizacyjnego”, które do tej pory odnoszono do wielkich procesów zdefiniowanych jako konflikty kultur i systemów, co do języka debaty publicznej wprowadził w 1993

roku Samuel P. Huntington [2001], poszukiwaliśmy różnych – charakterystycznych i stałych – czynników cechujących taki stan, w relacjach społecznych i życiu człowieka. „Zderzenia”, to *crash*, akt, proces, zjawisko, z założenia niosące destrukcję – raz w krótkim, innym razem w dłuższym wymiarze. To coś, czego zwyczajowo ludzie unikają, ale wielu doświadcza nieustannie, raz jako skutek niewiedzy o konsekwencjach postępowania i istocie zagrożeń, innym razem jako „ścieżka destrukcji”, co rodzi pytania o postaci owych zderzeń, ich etiologię, wywoływane skutki oraz możliwości przeciwdziałania.

W prezentowanej perspektywie *zderzenie cywilizacyjne*, którego przejawem są coraz liczniejsze problemy społeczne, zdrowotne, dysproporcje, napięcia, wykluczenia, stresy i urazy psychiczne jest niczym innym, jak tylko wielopostaciową konsekwencją wielkiego problemu człowieka z takim korzystaniem z nowych dóbr i rozwiązań, aby nie zaburzało to ludzkiej homeostazy. Inaczej mówiąc, współczesny człowiek chce mieć wszystko, od razu, naraz, za wszelką cenę, jako skutek niezwykłego rozbudzenia potrzeb i aspiracji. Znany badacz tego problemu George Ritzer ujmuje to jako „magiczny świat konsumpcji” [zob. Ritzer 2012].

Zgromadzone w pracy publikacje ujmują zatem zderzenie cywilizacyjne w znaczeniach refleksji pedagogiczno-socjologicznych, jak i praktycznych, dających się wykazać w danych empirycznych, tak społecznych, medycznych, psychologicznych i pedagogicznych. Jeśli decydujemy się na wybór takiego właśnie tytułu (a w zasadzie uogólnienia), to dlatego, że cywilizacja współczesna wprost zadziwia:

- chociaż jest ultranowoczesna, pełna wiedzy, człowiek popada w coraz większe konflikty ze sobą i innymi ludźmi (rośnie zjawisko agresji; powiększa się odsetek ludzi używających narkotyki i zdefiniowanych alkoholików; masowym zjawiskiem jest palenie tytoniu i pozamedyczne używanie leków; liczba zachowań dewiacyjnych wymagających reakcji państwa polskiego, czeskiego i słowackiego systematycznie wzrasta i nie wskazuje na to, aby był to koniec);
- niemal każde urządzenie i technologia wymyślone *ku człowiekowi* obraca się w dużej części *przeciw człowiekowi*, czego przykładem może być Internet – wielkie cywilizacyjne narzędzie dające szansę na poznanie ogromnych zasobów wiedzy i nowe modele komunikacji społecznej, ale także pełne wiedzy niepełnej, nieprawdziwej i cybernadużyć;
- pomimo ogromnego postępu ekonomicznego i technologicznego narastają dysproporcje społeczno-ekonomiczne, w wyniku czego systematycznie poszerzają się bieguny bogactwa i ubóstwa, a to co kluczowe – zasobna

klasa średnia – choć rośnie, to w tempie niewystarczającym; świat rozwija się, jak zauważa Stanisław Kawula [1999, s. 218] według mechanizmu biedni biednieją, a bogaci – bogacą się, co jest jedną z kluczowych przyczyn niesprawiedliwości społecznej;

- w społeczeństwach coraz bardziej edukowanych rośnie zapotrzebowanie na instytucje resocjalizacyjne i opiekuńczo-wychowawcze; niby jesteśmy mądrzejsi, a tymczasem ponad 50 000 osób skazanych w Polsce czeka na miejsce w... zakładach karnych;
- w społeczeństwach, które powinny być coraz zdrowsze (wszak są zasobniejsze, lepiej wykształcone, żyją w lepszych warunkach socjalnych) gwałtownie rośnie zapotrzebowanie na pomoc socjalną, terapię, wsparcie pedagogiczno-psychologiczne; społeczeństwa nowoczesne choć żyją dłużej, są coraz bardziej chore, przy czym szczególnie narastają choroby i zaburzenia psychiczne;
- zachłyśnięci wolnością nie zauważamy, w jak szybkim tempie wzrasta liczba instytucji kontrolujących i inwigilujących człowieka, rzekomo w jego interesie, a rok 2013 przyniósł przerażającą informację o podsłuchiwanie przez wielkie mocarstwo wszystkich i wszędzie (program PRISM); państwo i społeczeństwo nie mogą poradzić sobie z narastającymi falami chuligaństwa, w tym z jego szczególną formą „stadionowym kibolstwem”;
- dynamicznemu wzrostowi wiedzy medycznej towarzyszy równie dynamiczny wzrost liczby chorób i... chorych (budżety medyczne stanowią jedne z największych obciążeń wszystkich nowoczesnych państw);
- choć powstały już niezwykle proekologiczne projekty (np. żarówka świecąca 100 000 godzin), to są one skrzętnie skrywane przez ich posiadaczy w obawie przed utratą wielkich zysków; człowiek konsekwentnie i nieustannie niszczy swoje naturalne środowisko;
- współczesny człowiek jest „człowiekiem chemii”, która dostarczana jest mu niemal od urodzenia – nowe „kultury jedzenia” niosą zmiany w rozwoju fizjologicznym oraz przyspieszonej adolescencji.

Moglibyśmy mnożyć przykłady, ukazując ciemniejszą stronę każdej jaśniejszej eksploracji Natury i Życia przez jego największego agresora... Człowieka. Bo człowiek – twórca i kreator, stwórczytel kultury i teatru, jest współcześnie największym agresorem. Stąd tytułowe „zderzenie cywilizacyjne”.

Budując ten tom zaprosiliśmy do udziału w tej intelektualnej przygodzie grupę polskich, słowackich i czeskich pedagogów, socjologów i psychologów reprezentujących wiele ośrodków naukowych – m.in. od białostockiego Uni-

wersytetu, przez gnieźnieńskie Milenium, Krakowską Akademię im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Nowym Sączu i Wyższą Szkołę Biznesu w Dąbrowie Górniczej, aż do Uniwersytetu św. św. Cyryla i Metodego w Trnawie. Obok pracowników naukowych uczelni znanych i powszechnie uznanych, swój dorobek prezentują także – tak o nich myślimy – przyszli samodzielni pracownicy naukowcy z mniejszych ośrodków akademickich. I jest to spotkanie pokazujące, jak dalece zmieniła się polska, czeska i słowacka nauka w dekadach wielkiej zmiany, wprowadzając do historycznych miast, głęboko zaniedbanych przez miniony ustrój, uczelnie akademickie, co stało się źródłem wielkiego edukacyjnego boomu ostatnich 20 lat.

Przedkładana Czytelnikowi monografia jest interdyscyplinarna, ale treść artykułów oscyluje wokół reprezentowanej przez redaktorów naukowych subdyscypliny pedagogicznej – pedagogiki społecznej. Nieprzypadkowo też w jej poszczególnych częściach będzie tak wiele pedagogicznych odniesień i konkluzji, jako próby wypracowania wniosków dla praktyki edukacyjnej i wychowawczej.

Tom – podzielony na integralnie łączące się trzy części: **„Cywilizacja wyzwania – wyzwania wobec cywilizacji”**, **„Niepokoje i bariery u progu XXI wieku”** oraz **„Praca i bezrobocie w perspektywie życiowej młodzieży”** – otwierają naszym zdaniem rozprawy nader ważne, bo odnoszące się do płaszczyzny wyjątkowo zaniedbanej w „pędzącym świecie” zawirowań, dewiacji, wykluczeń, naznaczeń, zaburzeń i uzależnień – diagnozy wielkiej zmiany oraz profilaktyki społecznej. Jako ich współautorzy, pragniemy zwrócić uwagę Czytelników na zjawiska nader istotne, a wynikające z przemian kulturowych, dychotomizacji kultury i cywilizacji, „rewolucji obyczajowych” oraz silnej presji na młode pokolenie „aby szybko dorastało” i korzystało z życia. Stąd nasze rozważania dotyczą kwestii rzadziej poruszanej w pedagogice społecznej – zależności pomiędzy postępem a dobrem człowieka oraz naszych umiejętności korzystania z dorobku nieustannie rozwijającej się cywilizacji. Jest to stan, który wielu z badaczy trafnie określa jako przestrzeń, w której „cywilizacja wyprzedza kulturę”, co skutkuje niezdolnością człowieka do rozumowego skonsumowania swojego wielkiego dorobku. Problem, tak często podnoszony przez cytowanego już Fromma, znajdujący rewelacyjne socjologiczne lub pedagogiczne odbicie w publikacjach Zygmunta Baumana [2011], Davida Riesmana [2011], czy Stanisława Kawuli [1998, 1999, 2004], co było inspiracją dla autorów tego artykułu.

Inspiracje te dostrzec można też w innych opracowaniach zamieszczonych w niniejszej pracy zbiorowej, które łączy niewątpliwie wrażliwość na problemy współczesnego świata. Przyjrzyjmy się im, sięgając do publikacji składających się na zawartość książki. I tak w części pierwszej podjęty został dylemat towarzyszący rozwojowi cywilizacji, który wyraża pytanie o to na ile niesie ona postęp, rozwój, a na ile kreuje zagrożenia. Wprost odnoszą się do niego Mariusz Jędrzejko, Katarzyna Świerszcz i Wiesław Bożejewicz w studium zatytułowanym „Człowiek w ponowoczesności – postęp czy zagrożenie?”

Aspekty współczesnego życia człowieka, poszerzone o szerszą refleksję nad zestawieniem rozwojowych zysków i strat znajdzie Czytelnik także w dwóch innych tekstach zamieszczonych w tej części monografii – publikacjach sygnowanych przez Monikę Wróblewską oraz Marianę Sirotową. O ile pierwsza z Auterek podejmuje złożoną problematykę zagrożeń i wyzwań związanych z wchodzeniem w dorosłość (cechą szczególną jest masowe pozostawianie dzieci wobec samodzielnego podejmowania trudnych decyzji, także w sytuacjach, gdy niektóre z nich są dla nich niezrozumiałe, co jest wynikiem masowego opuszczenia wychowawczego młodego pokolenia), o tyle u drugiej znajdziemy rzetelne studium kształtowania się systemu wartości dzieci i młodzieży. W analizie przygotowanej przez Monikę Wróblewską znajdzie Czytelnik także próbę diagnozy wpływu procesów globalizacyjnych na rozwój młodych ludzi oraz ciekawe wnioski wynikające z badań Arnetta, który jako jeden z pierwszych zauważył nowe cechy procesu wchodzenia w dorosłość, okresu, w którym można wyróżnić specyficzne dla współczesności: poszukiwanie tożsamości – *the age of identity explorations*; poczucie możliwości – *the age of possibilities*; brak stabilności – *the age of instability*; poczucie bycia pomiędzy – *the age of feeling inbetween*; zainteresowanie sobą – *the self-focused age*. Ten tekst polecamy szczególnie.

Wątki te odnajdujemy również w studium Jana A. Malinowskiego, który rozpatruje nowe zadania dla profilaktyki społecznej wynikające z zagrożeń cywilizacyjnych jakich doświadcza współczesna młodzież. Pewną zbieżność wykazuje z tym studium tekst Beaty Górnickiej, która koncentruje swoją uwagę na szansach i zagrożeniach pojawiających się w funkcjonowaniu dorastającej młodzieży z niepełnosprawnością.

Nieprzypadkowo też w tej części tomu znalazła się publikacja Henryka Budzenia podnosząca ciągle widoczne, a w niektórych kręgach rozwijające się zjawisko ubóstwa, wprost prowadzące do wielkich wykluczeń. Jak się wydaje, pola te będą wymagać coraz większego wsparcia, podejmowania działań inkluzyjnych [Biernat, Malinowski 2013] oraz rodzić nowe zagrożenia (wiemy już, że każda dychotomia rozwojowa poszerza pola patologii społecznych).

W części drugiej mocno zostały zaakcentowane problemy związane z rozwojem nowych technologii cyfrowych i społeczną aktywnością człowieka w nich – piszą o tym Anna Hudecová, Mariusz Jędrzejko, Marek Walancik, Eva Poláková i Dorota Jedlikowska. Cztery spojrzenia na rosnącą aktywność młodych ludzi w cyberprzestrzeni, tworzących nie tylko nowe sieci społecznych kontaktów, ale zupełnie nową *e-kulturę*, wzbogacającą pedagogiczne spojrzenie na tę dynamicznie zmieniającą się sferę. Te zmiany są niczym innym jak tylko obrazem wielkiej rewolucji, dokonującej się tu i teraz, czego efektem jest nowe *e-pokolenie* określone w literaturze jako Cyfrowi Tubylcy. Rodzą się niemal przed telewizorem, w nim „obrazują” sobie reakcje człowieka wobec otaczającego świata, a następnie przenoszą to sprawnie (myszką...) na e-gry i e-zabawki. Jak pisze A. Hudecová, cyberświat nie jest na sąsiedniej ulicy, czy w multikinie, lecz w pokoju naszego dziecka. W tym świecie – wyjaśnianym z perspektywy pedagogiczno-socjologicznej przez M. Jędrzejko – dokonuje się próba zbudowania nowej cywilizacji, ale już bez znanych nam podstaw aksjologicznych, czego skutki Autor ten prorokuje za wybitnym kulturoznawcą i filozofem Henrykiem Kieresiem: „Jak pokazuje historia, taką cywilizację nieraz próbowano zbudować, co niezmiennie kończyło się kryzysem kulturowym, koszmarem cywilizacyjnym, a ostatecznie – katastrofą antropologiczną” [Kiereś 2007, s. 6].

Przedstawiony tu obraz spotkania dzieci i młodzieży z nowymi technologiami cyfrowymi byłby niepełny, gdybyśmy nie wspomnieli o artykule Małgorzaty Koszembar-Wiklik oraz o artykule Agnieszki Niewiary. Pierwsza z wymienionych Auterek przedstawia aktywność internetową młodzieży w kontekście komunikacji marketingowej uczelni wyższych w *social media*, druga zaś omawia wpływ e-Twinningu na motywacje uczniów do nauki.

Część drugą zamyka studium, którego Autor – Marek R. Kalaman – analizuje sytuację prawną wychowawcy penitencjarnego w świetle norm prawa karnego wykonawczego, co stanowi pretekst do przeanalizowania wychowawczych założeń wykonywania kary pozbawienia wolności oraz do zaprezentowania działalności wychowawczej realizowanej w strukturze organizacyjnej Służby Więziennej.

Podjęty w części trzeciej niniejszej monografii, przez Grażynę Bartkowiak, problem pracy pokazuje natomiast głębokie zmiany zachodzące w nowym środowisku pracy, co Autorka obrazuje własnymi badaniami. Jej uwagi o „pracy w środowisku stresu”, „konsekwencjach wydłużania czasu pracy”, są jak najbardziej aktualne. Jak się wydaje, rynek pracy będzie generował w najbliższych latach, a może i dekadach wyzwania szczególne, bowiem w niestabilnych czasach staje się polem wielkich nadużyć i krzywd wyrządzanych

młodemu pokoleniu (szara strefa, tzw. umowy śmieciowe, nepotyzm). Jeśli piszemy o zderzeniu cywilizacyjnym, to w kontekście problematyki tego artykułu, jak i studiów poczynionych przez Joannę Kozielską, a dotyczących młodych polskich emigrantów, jest ono widoczne szczególnie: praca jako prawo i naturalna potrzeba człowieka *versus* praca jako ciągłe poszukiwanie, pole nieustannego wyzyskiwania, u źródeł czego odnajdujemy prastarą ludzką cechę – chciwość. Problemy pracy porusza także Martin Hronec, analizujący to w aspekcie bezrobocia wśród młodzieży u naszych południowych sąsiadów – są one podobne do dylematów przeżywanych przez młodych wykształconych Polaków. Do treści tych nawiązuje także publikacja Teresy Myjak i Joanny Marcisz, odnosząca się do jednego z kluczowych stresów młodego pokolenia w ponowoczesnej rzeczywistości – jak wykształcony człowiek ma znaleźć godną pracę. Podjęte tam zagadnienia są inspiracją dla zupełnie nowych (nieznanych jeszcze 10 lat temu) przestrzeni wsparcia młodego pokolenia – doradztwa edukacyjno-zawodowego, o czym pisze Beata Jakimiuk.

W prezentowanej części z zainteresowaniem Czytelników spotkają się niewątpliwie dwa artykuły podejmujące m.in. kwestię wartości pracy. Pierwszy z nich, autorstwa Katarzyny Świerszcz i Wiesława Bożejewicza, nosi tytuł „Realizm i konieczność aplikacji wartości pracy opartej na etyce personalizmu”. Drugi przygotowany przez Sabinę Ratajczak i Małgorzatę Świerkosz-Hołyśz poświęcony został wartościom i postawom życiowym młodego pokolenia w konfrontacji z oczekiwaniami i wartościami pracodawców. Zapewne nie mniejsze zainteresowanie wzbudzi też artykuł Magdaleny Kot-Radojewskiej pt. „W kierunku *work-life balance*, czyli o elastycznych formach zatrudnienia”.

Odchodząc od prezentacji tekstów w ścisłym ich przypisaniu do poszczególnych części książki należy zauważyć, że o ile starsze pokolenie radzi sobie „na wirażu” wieków, choć jego najstarsza część nie stała się beneficjentem wielkich zmian, a raczej ich ekonomiczną ofiarą, o tyle młodzi ludzie wchodzi w cyberwiek z pełnym rozpędem. Jednak w tym pędzie zauważane są przez pedagogów coraz liczniejsze rysy – na Słowacji i w Czechach, podobnie jak w Polsce rośnie odsetek dzieci wychowywanych przez samotne matki, raz jako skutek rozwodów, innym razem emigracji ekonomicznej ojców. Pierwszy z problemów podejmują w tomie Maria Borczykowska-Rzepka oraz Beata Skwarek. Niezwykle cennych informacji o kondycji najmłodszego pokolenia dostarcza opracowanie Jiriego Kresy. Z kolei artykuł Dagmary Dobosz informuje o nowych zagrożeniach związanych z erotyzacją wzorów kierowanych do młodzieży, zaś studium Ewy Jackowskiej wskazuje na niebezpieczne implikacje edukacyjne i wychowawcze jakie niesie koncepcja *gender*.

Psychospołeczne aspekty rozwoju dzieci i młodzieży oraz ich edukacji stanowią też przedmiot rozważań kilku innych Autorów, którzy skupiają swoją uwagę m.in. na zrównoważonym rozwoju dziecka (Mateusz Warchał), implikacjach wychowawczych towarzyszących pytaniom dziecka o sens życia i śmierci (Natalia M. Ruman), strategiach radzenia sobie młodzieży gimnazjalnej w trudnych sytuacjach społecznych (Danuta Borecka-Biernat), czy też społecznych aspektach edukacji rozpatrywanej w kontekście różnorodności populacji uczniów (Jana Duchovičová, Zuzana Babulicová).

*

Podjętą przez redaktorów naukowych i autorów próbę zdiagnozowania – na tyle ile potrafimy i na ile pozwalają rozmiary publikacji – problemu człowieka wobec zderzeń cywilizacyjnych surowo oceni Czytelnik, najlepszy weryfikator wszelkich naukowych publikacji.

Gdybyśmy mieli szukać podsumowania dla poczynionego wprowadzenia, to upatrujemy go w słowach cytowanego już Henryka Kieresia. Otóż Autor ten wskazuje, że w czasach nieustannych gonitw i sporów, „błota informacyjnego” i niskiej jakości kultury, relatywizowania wartości, potrzeba konsekwentnego powrotu *do pierwszej idei filozofii*, czyli analizowania rozumowego otaczającego nas świata i wyprowadzania na tej podstawie wniosków wdrażanych w czynach człowieka. Píše on o nauce nauk tak: „Dzięki niej człowiek przekroczył próg myślenia mitologicznego i oparł kulturę na doświadczeniu i rozumie, a także określił konieczne warunki dialogu kulturowego. Filozofia stała się zatem fundamentem kultury europejskiej, ale filozofii trafił się też błąd, który zmienił ją w pseudofilozofię – fałszywą mądrość” [Kiereś 2007, s. 6]. W słowach tych – gdyby analizować je w perspektywie problemów podjętych w monografii jest wiele prawdy. Rozwojowi, progresowi, kreatywności człowieka towarzyszy bowiem jego wielki (może największy) błąd, myśli on – i coraz częściej też czyni – że wolno mu wszystko, że wartości są zmienne, a życie jedno, z czego wyprowadza on wniosek – wolno mi wszystko, wszak wolność jest wartością najbardziej humanistyczną. Zapominając, że także wolność ma dwie granice: *wolność drugiego człowieka i odpowiedzialność*.

Wyrażamy słowa szacunku dla recenzentów tomu, którymi byli Pan Profesor Stanisław Kawula, jeden z filarów polskiej pedagogiki społecznej oraz Pan Profesor Ľudovít Višňovský. Ich krytyczne i inspirujące uwagi pozwoliły nadać prezentowanej tu książce ostateczny kształt. Mogła się ona ukazać drukiem dzięki życzliwości Pani Rektor Profesor Zdzisławy Dacko-Pikiewicz i wsparciu finansowemu kierowanej przez Nią Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej – Uczelni, która była głównym organizatorem Międzynarodowej Konferencji Naukowej SOCIALIA obradującej w 2013 roku po raz

pierwszy w Polsce. Dorobek tej konferencji stanowi zaczyn niniejszej monografii, do współtworzenia której zostali zaproszeni przedstawiciele – jak już wcześniej nadmieniono – ośrodków akademickich Polski i południowych jej sąsiadów – Czech i Słowacji, co nadaje książce dodatkowy, komparatystyczny walor. Współpracę tę wymownie wyraża symbolika okładki książki przedstawiająca podstawę obelisku stojącego u zbiegu granic wspomnianych państw – w Trójstyku (Trojmezi), niedaleko Ustronia, w którym tak owocnie obradowali uczestnicy SOCIALII.

Zamieszczone tu podziękowania nie byłyby pełne, gdyby zabrakło w nich osoby Pana Profesora Marka Walancika – prorektora WSB w Dąbrowie Górniczej, którego zaangażowanie w organizację SOCIALII 2013 oraz w przygotowanie projektu edytorskiego obejmującego trzytomowe przedsięwzięcie edytorskie¹, którego częścią składową jest niniejsza monografia, trudno przecenić. I wprawdzie każdy z trzech tomów stanowi autonomiczne dzieło, to ich wspólną wartością jest holistyczne ukazanie złożoności przemian mających miejsce w naukach społecznych – a zwłaszcza w naukach o wychowaniu – oraz w przestrzeni praktyki społecznej, w której usytuowany jest główny „bohater” zbiorowy niniejszej publikacji – młode pokolenie doświadczające skutków zderzenia cywilizacyjnego niosącego nieznane wcześniej zagrożenia, ale i szanse na rozwój w wymiarze niewyobrażalnym w pokoleniu ich rodziców i dziadków.

Literatura:

- Bauman Z., *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2011.
- Biernat T., Malinowski J. A., *O włączającej i wykluczającej funkcji edukacji – refleksje wprowadzające*, [w:] *Edukacja a włączenie społeczne. Konteksty socjalne i pedagogiczne*, T. Biernat, J. A. Malinowski (red.), Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 2013.
- Fromm E., *Mieć czy być?*, Dom Wydawniczy „Rebis”, Poznań 2012.
- Huntington S. P., *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Wydawnictwo „Muza”, Warszawa 2001.

¹ Pozostałe dwa tomy to: *Nauki społeczne wobec kryzysu i nowych wyzwań. Teoria i praktyka* – redakcja naukowa Zdzisława Dacko-Pikiewicz i Ingrid Emmerová (Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 2013, s. 402) oraz *Pedagogika społeczna wobec procesów żywiołowych i zachowań ryzykownych* – redakcja naukowa Marek Walancik i Jolanta Hroncová (Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 2013, s. 470).

- Kawula S., *Człowiek dla drugiego człowieka*, Studium Kształcenia Ustawicznego „Glob”, Olsztyn 1998.
- Kawula S., *Człowiek w relacjach socjopedagogicznych*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 1999.
- Kawula S., *Pedagogika społeczna w społeczeństwie ryzyka*, Wydawnictwo „Epi-stheme”, Olsztyn 2004.
- Kiereś H., *Człowiek i cywilizacja*, Instytut Edukacji Narodowej, Lublin 2007.
- Merton R., *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Riesman D., *Samotny tłum*, „Vis a Vis”, Kraków 2011.
- Ritzer G., *Magiczny świat konsumpcji*, Wydawnictwo „Muza”, Warszawa 2012.

The clash of civilizations and cultures from the perspective of generations – introduction to the subject

Keywords: social change, the society of risk, youth.

Abstract: The characteristic feature of the last two – three decades is an immense socio-political and economic change with accompanying deep transformation in culture of human life. As far as the adults notice these new processes and changes, as for the young generation it is the natural living environment which they accept, transform and treat as their own. Thus, we observe shaping a brand new generation, which grows up in different boundaries, different norms, with different viewpoints on various phenomena and processes. It perceives differently not only the Internet and new digital technologies, but also cultural principles, social norms, stimulants, health, entertainment and ...risks. This generation is more susceptible to risk, as a result of which – as statistical research and data show – more vulnerable to disorders and addictions. This state brings about new demands for education, social work therapy and prevention. The authors introduce this issues in the volume.

